

HVALEŽNOST

Tisto jutro sem vstal pol ure prej kot po navadi. Sam ne vem, zakaj. Nekaj me je zbadlo v hrbet; pogledal sem in videl, da je kvačka. Zato torej nisem mogel spati! Skoraj razjezil sem se; skoraj, pravim, kajti zares se nisem smel, ker sem bil komaj dva meseca poročen. Žena je bila strašno občutljiva. Bila sva vrhu tega brez dekle. Oprostite, ime mi je Štefan Podobnik, sem uradnik. Drugačnega vam tako ni treba vedeti; še tega bi ne bilo treba, če bi ne bil vljuden človek in bi ne vedel, kaj se spodobi.«

Tako je rekel Štefan Podobnik in prisedel k moji mizi. Vraga, sem si mislil, ljudje me kar vohajo. Pa sem tak, da vzdržim, če treba, tudi tega Štefana Podobnika.

Ali naj povem, kje sem sedel? Omenim naj samo natakario, ki se je venomer smejala in ki je ni bilo nikoli k mizi, če sem jo klical. Sedel sem v kotu. Zato, da me nihče ni mogel udariti od zadaj, ako bi se slučajno topli. In topli so se večkrat. S tem mislim, da sem dovolj označil kraj, kjer sem redno pil svoje tri desetinke.

Štefan Podobnik si je naročil svojo desetinko in takoj začel: »Pisatelj ste, od daleč se vam že vidi, da ste. Nimate treh gumbov, bradati ste pa se ne brijete preskrbno. Kaj takega zmore dandanes samo pisatelj.«

Zamahnil sem z roko, kakor se spodobi pisatelju, ki še ni napisal svojih pet in dvajset zvezkov, pa najsi da si jih dvakrat izdal, kar tako te prej ni treba zmerjati, da si pisatelj.

Štefan Podobnik je spet srknil vina in rekel:

»Moja zgodba je vredna, da se natisne. Že zato, ker je veljala štiri sto dinarjev.« Nato je pripovedoval:

»Bila sva si sošolca. Nekoč, menda sva bila v tretji šoli, mi je podaril krono, srebrno krono, novo krono. Krono, ki mu jo je dal boter, krono, za katero je rekel materi, da jo je izgubil. In to krono je meni daroval. Kakšno krono mi je dal, mi je tistikrat povedal. Jaz sem bil krone potreben in sem jo vzel, saj je bila njegova. Če bi bil seveda vedel, kar danes vem, bi te krone nikoli ne bil sprejel. Za to krono se mu moral namreč pokazati vse naloge. Za to krono sem mu moral prišepetovati vse besede. To krono mi je oponašal, če ni znal zemljepisja. To krono mi je opominjal, če ni vedel odgovora profesorju za matematiko. To vam povem, da mu je bila ta krona zmerom na jeziku. Najhujše je bilo to, da mu nisem mogel nikoli te krone dejansko vrniti. Saj sem mu ponujal, kar pet kron, srebrnih pet kron. Vzel jih je, a mi še vedno omenjal tisto svojo. Če so profesorji hoteli, naj se drugam presedem, je prilezel za mano, da ne gre, da bi se taka dva prijatelja ločila.

Nazadnje sem se vdal svoji usodi...

Pozneje sem slišal, da se je bogato poročil in da ima sina. Apropos! Danes zjutraj torej me nekaj zbode. Bila je ženina kvačka. Zato sem moral vstati. Vstal sem uro prej, kakor po navadi, zakuril ogenj in pristavil lonec. Pa je zazvonilo na vratih. Hitel sem odpirat, ker sem mislil, da mi prinašajo časnik. Beštja! Kdo mi stoji na vratih? Prijatelj, z ženo in otrokom. Rečem vam, to je bilo presenečenje. Zlasti, ker je zunaj lilo, kakor iz vedra, da so bili vsi mokri kot miši. Sprva sem bil tako iz sebe, da sem pozabil, da sem kar v copatah in da se nisem še prav oblekel. Pozabil sem na štedilnik in lonček. Vendar sem se toliko ovedel, da sem dejal vljudno, naj slečejo svoje plašče v kuhinji, da se posušijo. Kaj? Sem li že povedal, da mi je prijatelj padel okoli vratu? Me vsega ocmokal in vzdihnil nato zanosno:

»Ta tu mi je prijatelj! Ni pozabil kronel!«

Moral sem seči v roko njegovi ženi. Prav tedaj je morala pogledati moja žena skozi vrata v spalni srajci, prijateljeva žena mi je skoraj skoprnela na licih. Zato je zaloputnila vrata, moja žena namreč, ki je bila huda že radi kvačke, katero bi ji bil kmalu polomil. Jaz sem medtem razložil njihovo obleko v kuhinji in jim hitel razkazovat obednico. Pa je premeril sinek obednico z večjim pogledom in dejal: »Za silo, za dvoje ljudi.« Mati ga je morala poučiti, da se ne govori tako, a da je tudi sama tega mnjenja, da je samo za silo. Nato sem šel kuhat kavo. Opazil sem, da sem kar v spodnjih hlačah in copatah. Ko sem šel po hodniku v spalnico, sem slišal sinka, kako je dejal: »Ali nima obleke, da nas je takó sprejel? Mož ne ve, kaj se spodobi! To je nezaslišano. Kaj si vse danes ljudje upajo! Če bi se meni pripetilo kaj takega, ko bom velik, ga odpuštim iz službe.«

Seveda sem iz tega sklepal, da misli fantek, da bo ves svet kdaj pri njem v službi in da je ta otrok zelo občutljiv za to, kako ga sprejemaš.

Povedal sem ženi, da tista ženska ni nobena moja ljubezen, ampak da je žena mojemu prijatelju in naj ne bo radi tega užaljena. Če me je smel prijatelj poljubiti, me je smela tudi žena, zlasti, ko mi je prijatelj svojčas daroval krono. Pri tisti priči sem moral ženi obljubiti, da ji kupim klobuk in pa novo kvačko, češ, da s to, na kateri sem ležal, ne more v družbo. Obljubil sem ji, le da je vstala in se oblekla. Jaz sam sem bil že gotov, ko mi je žena hodila po spalnici in trdila, da nima kaj obleči. Ko sem ji vrgel obleko pred nos, je rekla, da se to ne spodobi, da je to vendar večerna obleka. Posebno, če je fant tako občutljiv za sprejem. Šel sem in skuhal kavo. Pa sem našel ženo še zmerom na stolu med dvema oblekama. Trdila je, da se modra obleka sklada s čevlji, ne sklada se pa s klobukom, dočim se rdečkasta obleka sklada s klobukom, ne pa s čevlji. In je rekla, da sem ji obljubil obleko, jaz, da ne, da sem obljubil le

kvačko. In je ona vprašala, s čim se hodi v družbo, ali z obleko ali s kvačko. Sem rekel, da s kvačko; je rekla, da sem stare mode. Pa sem moral še enkrat obljubiti, a zdaj ne kvačke, ampak obleko. Potem je oblekla nekaj čisto drugega, češ, da klobuka zjutraj tako ni treba.

Medtem sem pripravil kavo, čaše in krožnik; pa je tisti prijatelj sinko vprašal, ali sploh pri nas strežejo pri mizi moški. Prišla je moja žena. Sedli smo okoli mize in pili kavo.«

Štefan Podobnik je za trenutek utihnil, natočil si kozarec, ga izpil in si pomembno obrisal usta.

»Dovolite,« je začel zopet, »dovolite, saj se vam še nisem prav predstavil. Štefan Podobnik sem, profesor.« Nato je pripovedoval dalje. »Tako sem postregel prijatelju in njegovim z zajtrkom, pa šel za svojim delom. Lahko bi rekel tudi, za svojim jelom. Gotovo je, kakor pribito namreč, da ne bi delal, če bi ne moral jesti.

Pustil sem, vljudno se opravičevaje, doma novo prispelo družino pri ženi. Sem, če dovolite, profesor matematike; tiste dni sem otrokom pravkar razlagal, kako se ulomek deli z ulomkom. Sredi razlage mi nekdo potrka na vrata. Dobro veste, da se ne razburim rad, toda to me je tako prevzelo, da sem napisal račun napačno. Odpreti pa le nisem hotel. Pa je potrkalo v drugič, otroci so se začeli vznemirjati. Nisem si mogel pomagati. Odprl sem vrata, pripravljen, da motilcu zaženem kredo v glavo. Kar mi roka omahne. Pred menoj stoji moj prijatelj:

»Saj nisi hud! Na postajo je bilo blizu in mi ni bilo treba domov. Ko sem hotel na postaji dvigniti kovčege, sem opazil, da sem denarnico pustil v ženini torbi. Kaj sem hotel? Ali naj jo iščem po vsem mestu? Spomnil sem se, da imaš ti tukaj šolo in da mi lahko daš nekaj dinarjev.«

Segel sem v žep; pri sebi nisem imel nič drobnejšega kakor kovanec za petdeset dinarjev. Dal sem mu, češ, naj mi drobiž vrne doma. Meni se je mudilo, kajti otroci so kukali pri vratih in v razredu je bil nemir. Tako sem mu dal kar petdeset dinarjev.

Opoldne, ko sem prišel domov, sta že sedela pri mizi, njiju sinek pa je švigal iz sobe v kuhinjo pa nazaj in na glas posredoval, da nisem točen. Ako se reče ob pol ene, mora biti kosilo ob pol ene, ne pa ob tri četrti.

Žena je bila zelo nervozna; vprašal sem jo, zakaj. Odgovorila mi je, da zato, ker ni imela pripravne posode in je nazadnje morala skledo kupiti, ponev pa si izposoditi. Vse to da je vzrok, da se je s kosilom zamudila. Pri priči sem moral obljubiti, da ji kupim vso posodo, ki ji manjka.

Medtem je sinek računal matematično nalogo in izračunal, da krona, darovana pred devet in dvajsetimi leti, še ni zastarana. Pa takih kron da se ne dobi več. Zdaj ne ulivajo več takega srebra. Ako

pa se računajo obresti od obresti, potem krona ni več krona, marveč je najmanj za srebrnih pet kron.«

Natakarica se je hudo smejala in deci pred Štefanom Podobnikom se je sušil.

K sreči je bilo kosilo na mizi in tu je sinek vedel povedati, da je treba najprej ponuditi gostu, gospe, potem povabljenemu gospodu, potem povabljenemu mlademu gospodu.

»Čudno, da se ti ljudje ne učijo lepega vedenja, saj znajo tudi nemški, če ne marajo slovenske knjige. Naj si kupijo Kniggeja.«

Po kosilu so rekli, da gredo malo spat. Moral sem jim dati svojo posteljo, sinek je legel na zofo. Vprašal sem ženo, ali je moj prijatelj kaj prinesel s postaje. Zasmejala se je in rekla: »Rdeč nos.« Vprašal sem jo, ali je bila njegova žena kaj zdoma; odgovorila je, da ne, ker ji je ves denar odnesel mož. To mi je šlo močno v živce. Vedel sem, pri čem sem.

Ko so se zbudili, sem povedal prijatelju, da morava z ženo v goste in da ne bova nič kuhala.

»Čisto prav,« je dejal.

»Čisto prav,« je jeknila njegova žena.

»Čisto prav,« je zagostolel še sinek. »Bomo pa za pet kuhali, trije pa jedli.«

Nasmehnil sem se, kakor da se jim je posrečil duhovit dovtip. Ker le niso hoteli razumeti, da morajo iz stanovanja, sem bil ves iz sebe. Poleg tega me je še žena opominjala na obleko in posodo, katero sem ji bil obljubil kupiti.

»To je pa hvaležnost,« je udaril mali sinko. »Zdaj smo potrebni, da nam vrneš krono z obrestmi in kapitalom, pa se otepaš.«

Ali me ni tikalo to rmenè?

»Zdaj, ko smo v konkurzu in nimamo nič, pa nam tako pove. Ali moremo kam drugam kakor pa k prijatelju, ki je dolžan še celo srebrno krono že devet in dvajset let?«

»Res je, brez vseh sredstev sem,« je ugotovil prijatelj. Še za štiri kovače drobiža imam.«

Ker je bila moja žena zraven, sem se kar potuhnil in dejal:

»Si pa bogat, če imaš šest in dvajsetega še štirideset dinarjev. Pri sebi vas ponoči pa ne morem imeti. Veš, imamo mrčes.« To sem mu povedal na uho. »Nismo pazili in zdaj moja žena že dva meseca zaman čisti stanovanje, vedno se še najde kaj neprijetne živali.«

Mojo ženo bi bilo do dna presunilo, če bi me bila slišala, ker je bila kar ponosna na snažnost svojega stanovanja; zato pa sem povedal onima lepó na uho. Dejal pa sem si, da mi ni pomoči, če ju to ne odžene. Hej, da bi bili videli, kako je zavreščala njegova žena:

»Saj sem rekla, ali nisem rekla, da prihajamo k ljudem, ki niso čedni. Niti pol ure ne bivam pod to streho.«

»Že, že,« je menil on. »Pa za hotel nam je štirideset dinarjev premalo.« Videl sem, da je moja žena kar prebledela, ko je slišala

o mrčesu. Toliko, da ni udarila prijateljeve žene po glavi. Moral sem jo za hip poslati v kuhinjo.

Segel sem v žep in izvlekel iz njega zadnji denar in ga izročil. Pomislite, gospod pisatelj, zadnji denar sem izročil. Rečem vam, zadnji denar.

Sinek je dejal: »Poglej dobro, ako ni še na tem denarju kakšne živali!«

»No, za nocoj bo že,« je rekel prijatelj.

Niso nam segli v roke. Dal sem plašče in so šli.

»Tako najamem deklo«, sem si dejal. Še tisto uro sem si na posredovalnici vzel deklo in ji naročil, da takemu in takemu gospodu, taki in taki gospe, takemu in takemu fantku, bodisi vsem trem ali dvema ali samo enemu, nikoli ne odpre in vedno skozi lino pove, da naju ni doma: če je tak gospod in taka gospa, če je taka gospa in tak gospod, če je tak gospod in tak fantek, če je taka gospa in tak fantek, če je tak fantek in tak gospod, če je tak fantek in taka gospa, tako sem ji naročil, naj ne odpira! In sem ji ukazal, naj ponovi, kar sem naročil, in je morala ponoviti to, kar sem povedal in ker ni znala ponoviti, je rekla, naj ji napišem. Ko sem ji napisal, je kar nalepila na vrata.

Tako sem vrnil tisto srebrno krono, birmansko krono, novo krono, krono, o kateri se je prijatelj lagal materi, da jo je izgubil.«

Štefan Podobnik je izpil medtem svoj kozarec in je odvihral menda na stranišče. Odšel je kar brez klobuka, ko mi je povedal na uho, da gre tja, kamor morajo moški. Čakal sem ga pol ure, a ga ni bilo. Nato sem hotel plačati svoj dvakrat po tri deci; pa je rekla natararica, da moram plačati tudi, kar je popil oni drugi. In sem dejal, da mi ni nič mar, in da sem ga prvič videl v življenju, in ki se tako pa tako vrne, ker je šel brez klobuka. Pa mi je natararica obrazložila, da ga je videla, da hodi vedno brez klobuka in da ga v njeno gostilno še ni bilo. Tako naj lepo plačam, naj je pil pri meni ali pa ne.

Ker so se že zbirali radovedneži okoli mize in si jih je nekaj že vihalo rokave, sem rajši plačal, kajti nič ne veš, kako dolgo se tak preprič zavleče, včasih tako, da ga končuješ v bolnišnici.

Ko sem šel mimo druge kleti, je Štefan Podobnik že sedel pri mizi. Zdaj vem, kam morajo možje. Videl sem, kako je srknil in dejal:

»Moja zgodba je vredna, da se natisne.«

K sreči sem to slišal. Zdaj hitim, da jo natisnem, preden pride ta misel mojemu spoštovanemu tovarišu.

Da so oni trije res bili pri njem in da je najel deklo, to sem pozneje izvedel. Bil pa ni ne uradnik, ne profesor in tudi pravega imena mi ni povedal. A da nima denarja, to, to je dobro, jasno povedal, le jaz ga nisem razumel.